

Ārējā eksperta izvērtēšanas secinājumi par projekta „Latvijas romu platforma III: sadarbības un līdzdalības veicināšana” (turpmāk – Projekts) ietvaros īstenotajiem pasākumiem

1. Secinājumi par ekspertu tematisko diskusiju ”Romu integrācijas politikas īstenošanas koordinācijas prakses valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu” 03.10.2018.

Diskusija piedalījās ārzemju eksperti no Eiropas Padomes *Ad hoc* ekspertu komitejas romu jautājumos sekretariātu un Eiropas Padomes dalībvalstīm, kā arī Latvijas Republikas līdzatbildīgo ministriju un valsts aģentūru pārstāvji, reģionālie eksperti romu integrācijas jautājumos no vairākām Latvijas pašvaldībām (Jelgavas, Jūrmalas, Jēkabpils, Dobeles, Kandavas, Rūjienas, Rīgas, Tukuma, Valmieras, Ventspils un Viļakas) un romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji: kopumā ap 30 cilvēkiem, no kuriem 7 bija romu pārstāvji. Diskusijas otrajā daļā Latvijas eksperti aktīvi piedalījās viedokļu apmaiņā, turklāt romu pārstāvji raksturoja romu situāciju reģionālajā līmenī. Ārvalstu eksperti (no Igaunijas, Gruzijas, Lietuvas, Norvēģijas, Slovēnijas un Somijas) prezentēja savu praksi romu integrācijas politikas koordinācijas īstenošanā un sniedz vispārīgu raksturojumu par romu stāvokli savā valstī.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Vairākās valstīs pastāv vietējās sabiedrības nevēlēšanās izīrēt mājokli romu tautības pārstāvjiem.
- 2) Romu aktīvistu trūkums un vāja pilsoniskās sabiedrības darbības kapacitāte un spējas. Romiem ir ļoti zema motivācija savu nevalstisko organizāciju dibināšanā.
- 3) Romu pamatizglītības ieguvums nepalīdz romiem nodarbinātības jomā, jo šāds izglītības līmenis nav konkurētspējīgs sabiedrības kontekstā.
- 4) Ir grūti ietekmēt politisko gribu valstīs ar nelielu romu skaitu, jo pastāv ļoti neliels romu vēlētajū elektorāts.
- 5) Latvijas novados lielākās problēmas romu jautājumos ir saistītas ar nodarbinātību un sabiedrībā pastāvošiem stereotipiem pret romiem. Turklāt lielākā daļa romu dzīvo sociālajās mājās.
- 6) Datu trūkums par romu situāciju pamatjomās traucē rezultātu novērtēšanu, kā arī padara problemātisku finansējuma pieprasījumu un izlietošanas izvērtēšanu.

Ieguvumi:

- 1) Vislabākā romu integrācijas prakse dalībvalstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu ir romu mediatori, no kuriem aptuveni 70 % ir skolu mediatori.
- 2) Latvijas romu platformas organizētie 3 semināri par genocīdu, kurus apmeklēja vairāki izglītības iestāžu pārstāvji (skolotāji un skolnieki).
- 3) Lietuvā pastāvoša labā prakse būtu noderīga Latvijai, piemēram, apmācību organizācija romu mūziķiem kvalifikācijas paaugstināšanai, regulāri nodarbinātības pasākumi romiem no Nodarbinātības aģentūras, kultūras atbalsta un informējoši pasākumi par romu genocīdu.

Ieteikumi:

- 1) Jāpievērš īpaša uzmanība romu cilvēku tirdzniecības problemātikai.
- 2) Novērst situāciju, kad romu integrācijas pasākumi tiek īstenoti uz „projekta” bāzes, nevis kā oficiāla valsts politika, kurai regulāri tiek piešķirts valsts finansējums. Beidzas

projekts, beidzas arī atbalsts no vietējās pašvaldības, projektam, līdz ar to ir jānodrošina romu integrācijas politikas ilgtspēja.

- 3) Sadarbībā ar romu ģimenēm un pilsoniskās sabiedrības pārstāvjiem būtu jārisina agrīno laulību problēma, kas ir izplatīta tradicionālajās romu ģimenēs. Šis fenomens būtu rūpīgi jāizpēta pirms attīstīt konkrētas darbības un stratēģijas.
- 4) Ir svarīgi pēc iespējas vairāk līdzatbildīgās ministrijas un citas valsts un pašvaldību institūcijas iekļautu romu integrācijas politikas koordinācijas procesā.
- 5) Izmantot jaunās tehnoloģijas (internetu), lai piesaistītu un aktivizētu romu jauniešus (Norvēģijas pieredze). Organizētās jauniešu apmācības par romu kultūru un organizētās individuālās apmācības romu jauniešiem.
- 6) Uzlabot pašvaldību un romu sadarbību, lai veicinātu romu pilsonisku līdzdalību un interešu pārstāvniecību, piemēram, Slovēnija ir romu padomnieku prakse, kas ir nominēti katrā pašvaldībā, kurā dzīvo ievērojams romu iedzīvotāju skaits.

2. Secinājumi par romu nevalstisko organizāciju pārstāvju projekta pieteikumu izstrādes un īstenošanas apmācībām 11.12.2018.

Romu NVO pārstāvju projekta pieteikumu izstrādes apmācībās piedalījās romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji no vairākām Latvijas pilsētām (Jelgavas, Sabiles, Ventspils un Valmieras, kā arī ne-romu nodibinājuma "Life and light" pārstāvji no Valmieras, kas ilgstoši sadarbojas vietējiem romiem).

Apmācības vadīja biedrības „Sabiedrības platforma” priekšsēdētāja un pieredzējuša lektore Lauma Celma, kura dalījās ar savu profesionālo pieredzi projekta pieteikuma un budžeta tāmes izstrādē, kā arī pasākumu īstenošanā. Lektore praktiski parādīja kā datorā aizpildīt budžeta veidlapu un maršruta lapas, kā arī citus ar projekta pieteikumu saistītus dokumentus.

Apmācību dalībnieki aktīvi piedalījās apmācībām, uzdeva lektorei vairākus praktiskus jautājumus par aktivitāšu koordinatora darbu un administrējošo darbu.

Apmācības beigās dalībnieki aizpildīja apmācību izvērtēšanas lapas. Šīs izvērtēšanas lapas tiks apkopotas un nodotas Kultūras ministrijai, lai uzlabotu nākotnes apmācību programmas saturu un organizēšanu.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Projektu atskaišu sagatavošana ir grūtākais projekta īstenošanas un administrēšanas posms.
- 2) Vāja romu aktīvistu līdzdalība apmācībās.

Ieguvumi:

- 1) Ir izstrādātās vadlīnijas projektu pieteikumu rakstīšanai, uzsverot risku veidus un to novēršanas iespējamus pasākumus. Šādas vadlīnijas ļoti palīdz romu organizācijām veidot savu projekta pieteikumu vadoties pēc skaidra parauga.
- 2) Apmācības laikā bija notikusi Kurzemes un Zemgales novada labās prakses apmaiņa un popularizēšana projektu rakstīšanā un projektu īstenošanā.
- 3) Pateicoties apmācībām tika uzlabota dažādu tautu sadarbība, veicināta romu pilsoniskā līdzdalība, un attīstītas sadarbība ar ne-romu nevalstiskajiem nodibinājumiem.
- 4) Apmācību laikā tika veidoti konkrēti projektu pieteikumi, piemēram, Valmieras pilsētā plāno veidot un tulkot romu valodā dziesmu grāmatu.
- 5) Šādas apmācības ir ļoti noderīgas romu organizāciju pārstāvjiem, lai attīstītu savu profesionālo darbību, paaugstinātu savas administratīvas prasmes, kā arī veicinātu pilsoniskās sabiedrības apziņu.

- 6) Projektu rakstīšana un īstenošana ir viena no tām metodēm, kas palīdz piesaistīt vairāk romu tautības pārstāvjus dzīves kvalitātes uzlabošanai un pilsoniskās sabiedrības apziņas veicināšanai.

Ieteikumi:

- 1) Veicināt romu vīriešu iesaisti projektu aktivitātēs, piemēram, attīstīt mālu un keramikas radošās darbnīcas Valmierā.
- 2) Lielo projektu kontekstā, aktivitātes būtu labi veidot kā nelielus atsevišķus projektus, iedalot tos projekta īstenošanas posmos; labi tos savstarpēji idejiski sasaistīt, lai sasniegtu projekta ietvaros noteiktus mērķus un uzdevumus.
- 3) Organizācijas ietvaros plānojot nākotnes projekta aktivitātes, būtu jāapkopo informācija par pilsētā notiekošo pasākumu kalendāru un jāsaskaņo ar šo kalendāru plānoto pasākumu norises datumus, lai projekta aktivitātes nepārklātos ar kādu kultūras pasākumu.
- 4) Organizācijai, pildot projekta budžeta veidlapu, būtu jāparedz neliels finansējums administratīvajām izmaksām, piemēram, kopēšanas un drukāšanas darbiem.
- 5) Projektu nosaukumos nav ieteicams likt gada skaitļus, it īpaši ja projekts sākas vienā gadā un beidzās - nākamajā.
- 6) Finansiālo līdzekļu pārskaitīšanai un izmantošanai ieteicams atvērt kontu Valsts kasē, kas palīdz ietaupīt pārskaitījumu izmaksas, jo privātbankas par pārskaitījuma pakalpojumu ņem naudu.
- 7) Rakstot projekta pamatojumu, ir obligāti jāizmanto pieejamie statistikas dati, kas raksturotu projekta pieteikumā pieteikto problemātiku, ko ar projekta īstenošanas palīdzību organizācija plāno uzlabot vai atrisināt.

3. Secinājumi par reģionālo ekspertu romu jautājumos sanāksmī un labās prakses vizīti Maltas pagastā (Rēzeknes novadā) un Viļakas novadā. 23.- 25.01.2019.

Reģionālo ekspertu sanāksmē un labās prakses vizītē Rēzeknes un Viļakas novadā 2019. gada 23.- 25. janvārī piedalījās reģionālie eksperti no Madonas novada, Kandavas novada, Rūjienas novada, Daugavpils pilsētas, Dobeles novada, Jelgavas pilsētas Sabiedrības Integrācijas pārvaldes, Jūrmalas pilsētas Veselības un sociālās aprūpes centra, Krāslavas novada, Tukuma novada, Limbažu novada Lādezera pamatskolas un Maltas pagasta.

Eksperti apmeklēja Maltas vidusskolu, Viļakas pamatskolu un Valsts ģimnāziju, Viļakas novada mūzikas un mākslas skolu, Bērnu un jaunatnes sporta skolu, kā arī sanāksmē diskutēja ar speciālistiem no Rēzeknes un Viļakas novada pašvaldības, tikās ar romu aktīvistiem un apmeklēja romu ģimenes viņu dzīves vietās.

24.01.2019. eksperti tikās ar Rēzeknes novada domes vadību un atbildīgajiem pārstāvjiem, t.sk. Attīstības nodaļas vadītāju, Personas datu aizsardzības speciālisti, Maltas pagasta pārvaldes vadītāju, Izglītības un Sociālās pārvaldes vadītāju u.c.

25.01.2019. Reģionālā tīkla eksperti tikās ar vairākiem romu tautības pārstāvjiem un Viļakas novada pašvaldības iestāžu pārstāvjiem – domes priekšsēdētāja vietnieci, izpilddirektori, Sociālā dienesta vadītāju, Izglītības, kultūras un sporta pārvaldes vadītāju, pamatskolas direktori, mūzikas un mākslas skolas direktoru, pirmsskolas izglītības iestādes “Namiņš ” vadītāju, Bērnu un jaunatnes sporta skolas direktori, kā arī Pieaugušo neformālās izglītības centra ”Azote” vadītāju.

Pozitīvā prakse: Viļakas romu biedrībai „Maro” izveidojusies laba sadarbība ar vietējās domes pārstāvjiem, piemēram, ir sniegts atbalsts no domes romu pārstāvjiem organizēts transports nokļūšanai uz romu platformas projekta pasākumiem. No domes puses ir atbalstīta romu ansambļa “Brīvais vējš” darbība. Ar Viļakas novada domes atbalstu romu biedrība īstenojusi vairākus projektus, piemēram, projektu “Romu kultūras popularizēšana Ziemeļu Latgalē.” No projekta līdzekļiem iegādāts aprīkojums, mūzikas instrumenti un datortehnikas

komplekts, kas nepieciešams afitu izgatavošanai un aktivitāšu popularizēšanai interneta sociālajos tīklos. Īstenots arī projekts "Iepazīsti romu kultūru", kurā piedalījās 4 tautību pārstāvji, apgūstot valodu un dejas dažādību.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Dzīvojot salīdzinošā noslēgtībā romiem trūkst informācijas par vairākām iespējām un pakalpojumiem, ko viņi varētu izmantot sava sociālā stāvokļa uzlabošanai.
- 2) Rēzeknes novada speciālajā skolā ir liels romu bērnu skaits, - tā nav laba prakse.

Ieguvumi:

- 1) Pašvaldību Sociālo dienestu pārstāvji secinājuši, ka ir svarīgi vieglajā valodā informēt romu ģimenes par tām atbalsta iespējām. Piemēram, sociālais asistents, kurš darbojas kā uzticības persona, var uzlabot sociāli nelabvēlīgu situāciju ģimenē.
- 2) Lai veidotu izpratni par dažādību un kultūras dialogu, ir nepieciešama plašākas informācijas sniegšana un aprīte, piemēram, labs piemērs ir Viļakas skolā īstenotais zīmējumu konkurss "Manā skolā mācās čigāni."
- 3) Reģionālo ekspertu un labās prakses vizīte palīdzēja iepazīt romu situāciju vietējā līmenī un novērtēt sadarbību ar pašvaldības speciālistiem reģionālajā līmenī.
- 4) Rēzeknes un Viļakas novadā mājokļu jautājums nav aktuāls, jo romi dzīvo pašvaldības īpašumos vai privātmājās, pašvaldībai ir pietiekams dzīvojamais fonds.
- 5) Romu platformas projekta pasākumi ietekmējuši romu aktīvu iesaistīšanos pilsoniskā sabiedrībā un stiprināja vietējo pašvaldību pārstāvju uzticēšanos romiem un attīstīja savstarpējo dialogu.
- 6) Pozitīvs ieguvums ir sociālo darbinieku un skolotāju iesaiste dažādu projektu aktivitātēs, lai pilnveidotu zināšanas, kā integrēt skolās vairāk bērnus ar īpašajām vajadzībām.
- 7) Ģimenes asistenta labā prakse, kas sniedz palīdzību iemaņu apgūšanā un palīdz izvairīties no bērnu nokļūšanas aprūpes centros, novērš vardarbības iespējas. Ģimenes asistents nav sociālais darbinieks, bet uzticams cilvēks ar labu reputāciju.
- 8) Viļakas novada labā prakse ir saistīta ar atbalsta sniegšanu romu jauniešiem dažādās sarežģītajās dzīves situācijās.
- 9) Ir pozitīvi novērtējama arī labā prakse Maltas vidusskolā, kas veicina romu nodarbinātību. Piemēram, skola ir darba vieta romiem - strādā virtuvē un par apkopējiem.

Ieteikumi:

- 1) Lai veicinātu informācijas apmaiņu romiem ir svarīgi pašiem dibināt savas organizācijas, kas attīsta sadarbību ar vietējās pašvaldības pārstāvjiem
- 2) Lai varētu labāk novērtēt romu skolnieku sniegumu daiļlasītāju konkursos ir jāiesaista romu tautības pārstāvji arī žūrijā
- 3) Uzturēt un turpināt labo sadarbību starp romu biedrību un Viļakas domi, neskatoties uz domes darbinieku maiņu sakarā ar pašvaldības vēlēšanām.
- 4) Ņemot vērā to, ka Viļakas novadā daudziem romiem ir piešķirta invaliditāte, vajadzētu pievērst uzmanību veselības aprūpes atbalsta sniegšanai.
- 5) Veicināt Maltas vidusskolas iesaisti projektā "Pumpurs", kas var palīdzēt novērst priekšlaicīgu mācību pārtraukšanas risku, sniedzot papildus atbalstu individuālajām nodarbībām un mācību piederumu, apģērba u. c. nepieciešamo lietu iegādei.
- 6) Plānojot romu mediatora darbību Rēzeknes novadā un Viļakas novadā, viens no uzdevumiem būtu atbalsts piecgadīgo un sešgadīgo bērnu apzināšanā un informēšanā nepieciešamībai pieteikties mācību uzsākšanai izglītības iestādēs.

- 7) Izskatīt iespēju piemērot labo praksi no Maltas pagasta un Viļakas novada (ģimenes asistenta prakse; pašvaldības atbalsts romu biedrībai; individuālā atbalsta sniegšana romu iedzīvotājiem, īpaši bērniem un jauniešiem; skolas un romu kopienas sadarbība caur romu uzticamo personu) citos Latvijas pilsētu un novadu pašvaldībās.
- 8) Plānojot romu platformas projekta pasākumus, iesaistīt vairāk Kurzemi, ņemot vērā to, ka eksperti romu jautājumos izteikuši vajadzību nodrošināt romu skolotāja palīgu Ventspilī Pārventas skolā, Talsos un Kandavā.

4. Secinājumi par semināru „Sievietes kopienās un darbībā” romu sieviešu kapacitātes stiprināšanai un līdzdalības veicināšanai pilsoniskās sabiedrības attīstībā un romu integrācijas politikas īstenošanā 17. – 18.04.2019.

Seminārā piedalījās romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji – romu aktīvistes no dažādām pašvaldībām (Jelgavas, Kandavas, Limbažiem, Rīgas, Sabiles, Valmieras un Viļakas); kopumā ap 30 cilvēkiem, no kuriem 14 bija romu pārstāvji un apmēram 10 ne-romu sievietes, kuras piedalījās semināra aktivitāšu vadīšanā. Pozitīvi bija tas, ka dalībnieki bija dažāda vecuma pārstāvji, piemēram, arī romu jaunietes, kas ļāva labāk un plašāk apzināties dažādas vajadzības un spējas aktīvi iesaistīties un līdzdarboties. Semināru vadīja Latvijas sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīkla (LSOST) priekšsēdētāja Inete Ielīte. Semināra sākumā tika apspriests semināra dalībnieku pirms pasākuma rakstītais motivācijas pamatojums un gaidas.

Semināra laika notika vairākas praktiskās darbnīcas, kurās romu sievietēm bija iespēja uzzināt vairāk par sevi un savas vērtībām, izprast labā savu dzīves misiju, apspriest kā efektīvāk plānot savas finanses un ko darīt, ja ir iekrājies parāds, uzlabot savas sadarbības prasmes un iemaņas, uzzināt par veselīgu dzīves veidu, kā arī izdiskutēt par iespējām iesaistīties darba tirgū un attīstīt sadarbību ar Nodarbinātības valsts aģentūru.

Darbnīcas „Iepazīsim sevi un savas vērtības” ietvaros semināra dalībniecēm bija iespēja iepazīt viens otru. Kredītu pārvaldības uzņēmuma ”Instrum” vadītāja Ilva Valeika vadītā darbnīca „Kā plānot savas finanses un ko darīt, ja ir iekrājies parāds” izraisīja romu aktīvu iesaisti, uzsverot tematikas atbilstību aktuālajām problēmām.

Darbnīcu „Sadarbības atslēgas mūsu idejām un sapņiem” vadīja līdzdalības eksperte Ieva Elvīra Garjāne un uzņēmēja un reģionālās attīstības eksperte Marika Rudzīte - Griķe. Pamatojoties uz pieņēmumu, ka veiksmi ir iespējams paredzēt un tas ir rūpīgi saplānota darba rezultāts, un nav veiksmīgu vai neveiksmīgu cilvēku, darbnīcas dalībniekiem tika piedāvāta iespēja uzrakstīt savus nākotnes mērķus, plānojot savu dzīvi pēc 10 gadiem.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Romu sievietēm ir zema izpratne par pilsoniskās sabiedrības attīstību un brīvprātīgā darba priekšrocībām.
- 2) Trūkst projektu vai pasākumu, kas ir vērsti uz romu sieviešu līdzdalības veicināšanu un pilsoniskās sabiedrības attīstību. Zema darbības kapacitāte un ierobežoti pieejamie resursi.
- 3) Viens no izaicinājumiem Latvijas novados ir aktīvo romu sieviešu nelielais skaits, un to ietekmē gan romu kultūras tradīcijas, gan sadzīves veids un dzimuma lomas ģimenē

Ieguvumi:

- 1) Darbnīcas „Kā plānot savas finanses un ko darīt, ja ir iekrājies parāds” rezultātā apspriežot parāda noilguma problēmu, dalībnieki uzzināja daudz noderīgas informācijas, piemēram, ka dažādas bankas un tiesu izpildītāji rīkojas atšķirīgi, lai atgūtu parādu, taču parādu noilgums ir 10 gadi.

- 2) Seminārā tika piedāvāts ļoti sabalansēta un bagāta programma, kas palīdzēja celt romu sieviešu pašapziņas līmeni, sava laika un resursu plānošanas spējas, iemācīties ar stresa pārvarēšanas pieejām un veselīgā dzīves veida ieguvumiem.
- 3) Pateicoties semināram, tika uzlabota dažādu tautu sadarbība, veicināta romu pilsoniskā līdzdalība un attīstīta sadarbība ar ne-romu sieviešu nevalstisko organizāciju pārstāvēm un aktīvistēm.
- 4) Semināra laikā tika izstrādāti seši projektu idejas un to īstenošanas plāni. Piemēram, ideja par romu festivālu organizēšanu, pasaku un dziesmu grāmatu veidošanu, praktisku iemaņu apmācībām (darbs ar kases aparātu), romu līdzdalība pilsētas tautu organizēšanā un vides sakārtošanā, kā arī idejas par starpkultūru vakariem, deju un mūzikas ielu kampaņām un TV talantu konkursiem.
- 5) Kredītu pārvaldības uzņēmumā "Instrum" plānots izveidot platformu, kas veicinās bērnu iekļaušanu mācību procesā un palīdzēs plānot mājsaimniecības līdzekļus un tēriņus, lai mazinātu aizņēmumus.

Ieteikumi:

- 1) Aktīvo romu sieviešu tīklojuma izveide pārstāvniecībai Eiropas romu sieviešu tīklā.
- 2) Izveidot atbalsta mehānismu, lai romu ģimenes atbildīgāk nodrošinātu finanšu plānošanu, un samazinātu aizdevumu pakalpojuma izmantošanu.
- 3) Izveidot *Facebook* tīmeklī grupu „Romu aktīvās dāmas” tālākai romu pārstāvju saziņai un projektu ideju realizēšanai

5. Secinājumi par semināru “Latvijas romu kultūru izpausmju dažādas sejas”, kas notika Rīgā, 24.05.2019.

Seminārā piedalījās romu pilsoniskās sabiedrības pārstāvji, romu mediatori, aktīvistu no dažādām pašvaldībām (Jelgavas, Rīgas, Tukuma, Madonas, Valmieras un Ventspils), biedrības „Romu Kultūras centra” pārstāvji; kā arī valsts pārvaldes iestāžu speciālisti; kopumā ap 25 cilvēkiem, no kuriem 11 bija romu pārstāvji. Romi tika aicināti aktīvi iesaistīties un labprāt līdzdarbojās. Semināru vadīja kino producente, publiciste Elvita Ruka, kura bija sagatavojusi izglītojošu prezentāciju „Pagātnes romu tēls Latvijā: personiskā interpretācija.” Sniegts ieskats par to, kā romu tautu redz no malas ne-romu cilvēki: romantizācija, pārspīlējumi, stereotipi par romiem kā dzīvespriecīgiem, viltīgiem, dabu mīlošiem cilvēkiem, kas dzīvo šodienai un labi muzicē. Seminārā konstatēts, ka trūkst dokumentālu liecību – fotogrāfiju, filmētu materiālu par romu dzīvi Latvijā. Kultūrvēsturiskais mantojums romu sabiedrībā pārsvarā tiek nodots vārdos.

Semināra laikā biedrības „Romu Kultūras centra” pārstāvji ne tikai stāstīja par romu tradicionālās mūzikas ansambļa „Ame Roma” vēsturi, romu mūziķiem Artūru Kopiļenko un Sando Rudēviču, kā arī romu mākslinieka Kārļa Rudeviča daiļradi, bet arī pieskaras romu genocīda traģēdijas tēmai. Semināra laikā folkloriste Māra Vīksna stāstījusi pat Leimaņu dzimtas vēsturi un par pirmo Latvijā 1939.gadā izdoto grāmatu par Latvijas romiem „Čigāni Latvijas mežos, mājās un tirgos”, prezentējot dažādus arhīva materiālus un daloties atmiņās par Jura Leimaņa grāmatas tapšanu. Folkloriste informē par interneta vietni <http://garamantas.lv/>, kur ir pieejamas 72 burtnīcas romu un latviešu valodā, pēc kurām sarakstīta Leimaņa grāmata.

Muzikoloģe Ieva Tihovska prezentēja romu tradicionālās mūzikas ierakstus, kurā autentisku romu kultūras garu rādīja Ventspils, Tukuma, Kandavas romi. 20.g.s. divdesmitajos gados Emīls Melngalvis bija pirmais Latvijā, kas ir pierakstījis romu mūzikas notis, dēvējot to par „īsto čigānu meldiņu”.

Pēc filmu fragmentu demonstrācijas un prezentācijas notika praktiskā darbnīca, lai apspriestu iespējas par iespējamajām filmu sižetiem par Latvijas romiem un to aktuālajiem jautājumiem. Pozitīvi, ka darbnīcas laikā tika aktīvi iesaistīti arī romu dalībnieki.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Sabiedrībā pastāv vairāki starotipi un aizspriedumi par romiem un trūkst informācijas apr romu kultūru un vēsturi.
- 2) Pašiem romiem, īpaši jauniešiem, trūkst zināšanas par savu kultūras mantojumu un vēsturi.

Ieguvumi:

- 1) Seminārā tika piedāvāts ļoti sabalansēta un bagāta programma, kas palīdzēja celt romu pašapziņas līmeni un popularizēt romu kultūru plašajai publikai.
- 2) Svarīgi, ka par romu genocīdu stāsta ne tikai vēsturnieki, bet paši romi.
- 3) Paši romi varēja vairāk uzzināt par romu personībām, to daiļradi, kā arī par autentisku romu kultūru un to atspoguļojumu publiskajā telpā (arī filmās).
- 4) Romiem ir unikāla spēja saglabāt savu kultūrvēsturisko mantojumu un mutvārdos nodot to nākamajām paaudzēm.
- 5) Pateicoties semināram, tika uzlabota dažādu tautu sadarbība, veicināta romu pilsoniskā līdzdalība un attīstīta sadarbība ar ne-romu aktīvistiem – muzikoloģi Ievu Tihovsku, pētnieci, folkloristi Māru Vīksnu, Kino muzeja speciālistu Juri Freidenbergu, biedrības Radošā apvienība jauniešiem “Trepes” vadītāju Ramonu Liepiņu u. c.
- 6) Semināra darbnīcas laikā iedāvātas vairākas idejas kino sižetu uzņemšanai par romiem, piemēram, sižets par romu viesmīlību, tradicionālajām kāzu svinībām, sieviešu un vīriešu lomām ģimenē un sabiedrībā, par varoņiem, kuri izglābuši romus no izsūtīšanas un genocīda.
- 7) Prezentēts informatīvs buklets „Ieskats Latvijas romu kultūrā”, kurā vieglajā valodā ir aprakstīta Latvijas romu kultūras vēsture, kā arī izcelti izcili romu kultūras darbinieki un aktīvistu, un viņu devums Latvijas romu kultūras mantojuma saglabāšanā.
- 8) Semināra laikā bija iespēja savstarpēji apmainīties ar informāciju par materiāliem.
- 9) Piedāvāts aizraujošs stāsts par Latvijas romu autentisku mūziku un dziesmām.
- 10) Semināra klātesošajiem bija iespēja dzirdēt tradicionālās romu mūzikas ansambļa „Ame Roma” koncertu.

Ieteikumi:

- 1) Nepieciešama informācijas apkopošana un fiksēšana, izceļot vēl citas romu radošās personības, kas atstājušas ieguldījumu romu kultūrvēsturē. Ir nepieciešams arī turpmāk informēt sabiedrību par Latvijas romu lielajām personībām un viņu pienesumu romu kultūras mantojuma saglabāšanā un popularizēšanā (par K.Rudēviča, S.Rudeviča, J.Leimaņa daiļradi).
- 2) Ierosinājums digitalizēt grāmatu „Čigāni Latvijas mežos, mājās un tirgos”, izdot to pa jaunām drukātā veidā un pārtulkot to angļu valodā.
- 3) Ierosinājums digitalizēt Latvijas romu kultūrvēsturiskus materiālus (fotogrāfijas, dokumentus, mākslas darbus).
- 4) Attīstīt sadarbību starp romu aktīvistiem un folkloristi M.Vīksni, lai atšifrētu un pārrakstītu pieejamo materiālu.
- 5) Dziesmu ierakstīšana. Izskatīt iespēju iedziedāt dziesmas, kuras dziedājuši romu cilvēki, lai tās pašas dziesmas iedziedātu viņu pēcteči.

6. Secinājumi par romu mediatoru pieredzes apmaiņas semināru Rīgā 30.05.2019.

Seminārs par romu mediatoru darbu Latvijas pašvaldībās notika 2019.gada 30.maijā Rīgā, Latvijas Universitātes bibliotēkā. To vadīja pieredzējuša eksperte Sandra Kraukle no biedrības „Izglītības iniciatīvu centrs” (IIC).

Semināra uzdevums bija apzināt romu mediatora paveikto un identificēt pozitīvās izmaiņas. Izvērtēt sadarbības rezultātus un labo praksi palīdzēja pašvaldību darbinieku anketēšana, ko veidoja eksperte Sandra Kraukle.

Pārņemot labo praksi, ir plānota arī citu pašvaldību iesaistīšanās romu platformas projekta īstenotajās aktivitātēs, piemēram, nodrošinot romu mediatora darbību – Viļakas novadā un Tukuma novadā. Bet liels izaicinājums ir arī piemērota cilvēka atrašana romu mediatora darba pildīšanai. Viļakas novada pašvaldība plāno iesaistīt mediatora darbam romu aktīvisti Rasmu Zaharenko,. Savukārt Tukuma novada Sociālo lietu pārvaldes pārstāvji uzsvēra, ka pastāv vajadzība pēc romu mediatora, taču nav romu pārstāvja, kam būtu gatavs uzņemties šo mediatora darbu. Tukuma novada Sociālo lietu pārvaldes pārstāves Līgas Liepiņas veiktā izpēte par romiem kalpo par pamatu apspriest romu mediatora nepieciešamībai Tukumā.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Pašvaldību darbiniekiem bija salīdzinoši grūti aizpildīt mediatora darbības izvērtēšanas anketas, jo katrs var sniegt informāciju par savu darbības lauciņu.

Ieguvumi:

- 1) Romu mediators veicina labāku un efektīvāku piekļuvi dažādiem pakalpojumiem, ko nodrošina pašvaldības un valsts pārvaldes institūcijas (aģentūras), kā arī pie dažādiem ESF atbalsta projektiem, kā, piemēram, pie projekta „Pumpurs” atbalsta.
- 2) Romu mediatori pēc pagājušā gada ieteikumiem ir apmeklējuši apmācības kursu “Komunikācijas kompetence: kā sarunāties, saprasties un sadarboties”, lai uzlabotu komunikāciju un sava darba rezultātu prezentēšanu.
- 3) Attīstīta sadarbība starp romu mediatoru un romu biedrībām Latvijā, un organizēti kopīgie pasākumi, iesaistot pēc iespējas vairāk romu.
- 4) Romu mediatoru aktīvā dalība kapacitātes stiprināšanas un līdzdalības veicināšanas seminārā romu sievietēm “Sievietes kopienā un darbībā”, kura laikā aktualizēti romu integrācijas un izaugsmes jautājumi.
- 5) Nodrošināts līdzfinansējums Ventspilī un Jelgavā mediatoru darba darbībai.
- 6) Atsevišķās pašvaldībās nodrošinātas nepieciešamās telpas romu mediatoru klientu uzņemšanai. Citā pašvaldībām ir jāizskata iespēja nodrošināt tikšanas telpas romu mediatoram.
- 7) Attīstīta regulāra pieredzes apmaiņa starp mediatoriem.
- 8) Romu mediators veicina romu pozitīvu iesaistīšanos sociālajā vidē, ņemot vērā to kultūras īpatnības un sociālo stāvokli.

Ieteikumi

- 1) Ņemot vērā lielu romu skolnieku skaitu Ventspils Pārventas pamatskolā (70 skolnieki), ieteicams rast iespēju nodrošināt romu tautības skolotāja palīga darbību pamatskolā, pārņemot Daugavpils labo praksi, kur skolā strādā romu skolotāja palīgs, izmantojot ES struktūrfonda finansējumu.
- 2) Balstoties uz Rēzeknes novada labo praksi sadarbībā ar Sociālo lietu pārvaldi, rast iespēju attīstīt mediatoru darbību pašvaldībās- Valmierā, Ventspilī, Rīgā un Jelgavā, nodrošinot ģimeņu asistenta darbu, kurš nav sociālais darbinieks, bet ģimenes uzticības persona.

2. Rast iespēju pilnveidot mediatoru digitālās prasmes sava darba rezultātu prezentēšanai un materiālu veidošanai.
3. Attīstīt romu mediācijas praksi citās pašvaldībās – Viļakā un Tukumā.
4. Sekot līdž bērnu mācībām speciālajās mācību programmās, jo, pēc IZM pārstāves sniegtās informācijas, joprojām daudz romu bērnu mācās speciālajās programmās, un no 2020. gada speciālajās mācību iestādēs mācīsies tikai tie bērni, kam ir garīga rakstura atpalicība, nevis bērni ar mācību traucējumiem.
5. Turpinot romu mediatora darbību, mediatoriem jāpatur redzeslokā šādi jautājumi:
Valmierā – romu vecāku izglītošana dažādos jautājumos, bērnu aprūpe ģimenēs, kā arī bērnu izglītības un nodarbinātības veicināšana un nodrošināšana. Tas ir aktuāli arī citās pašvaldībās, piemēram, *Rīgā*.
Ventspilī – bērnu tiesību aizsardzība, situācijas noskaidrošana par ģimeņu aizbraukšanu uz ārzemēm un veselības jautājumi, darbs ar romu bērnu iesaisti izglītības procesā.
Jelgavā – iesaistīšanās ESF projekta līdzfinansētajās aktivitātēs, saziņa ar romu ģimenēm ārzemēs; integrācijas, veselības un citi jautājumi.
Rīgā – ir nozīmīga ciešākas sadarbības un kontaktu veidošana ar konkrētas jomas pārstāvjiem, un īpaši ar sociālo dienestu, krīzes centru un izglītības iestāžu speciālistiem.

7. Eksperta secinājumi par darbnīcu “Sāre Khetene 2019” romu jauniešu kapacitātes stiprināšanai un komunikācijas prasmju attīstībai 26.- 27.06.2019.

Darbnīca “Sāre Khetene 2019” romu jauniešu kapacitātes stiprināšanai un komunikācijas prasmju attīstībai notika š.g. 26. - 27.jūnijam, Rīgā, Dubultmuižā. Divu dienu darbnīcā piedalījās 17 romu jaunieši no Jelgavas, Rīgas, Smiltenes, Valmieras, Jūrmalas, Daugavpils, Sabiles un Ventspils. Daudzi jaunieši darbnīcā piedalījās arī iepriekšējā gadā. Romu mediatori palīdzēja piesaistīt jauniešus.

Jaunieši tika informēti par aktīvajiem romu pārstāvjiem dažādās Latvijas pašvaldībās, no kuriem jaunieši varētu saņemt atbalstu un iegūt zināšanas dažādu jautājumu risināšanai, piemēram, atbalsts no vietējiem romu mediatoriem vai romu biedrību vadītājiem.

Darbnīcas laikā jaunieši tika sadalīti 4 grupās, lai organizētu grupas darbu, prezentētu šī komandas darba rezultātus. Vakara neformālajā programmā tika organizētas *jauniešu radošo priekšnesumu sacensības* (radošās darbības skate “Rādi, ko proti!”) ar žūrijas vērtēšanu un uzvarētāju izvirzīšanu. Šāda veida sacensības jauniešus ieinteresēja un viņi izteica vēlmi nākotnē izveidot šāda veida sacensības savā pilsētā kādā projekta ietvaros, piemēram, iestudējot mini – teātrus, jauniešu mūzikas un deju performances.

Piedaloties darbnīcā, romu jauniešiem bija iespēja tikties ar Kurzemes NVO atbalsta centra vadītāju I.Siliņu, kura novadīja diskusiju “Jauniešu Pilsoniskās līdzdalības priekšrocības un radošās prasmes,” sniedzot informāciju par sabiedrības aktīvas darbības pamatgrupām – cilvēkiem, kuri nodarbojas ar uzņēmējdarbību, un cilvēkiem, kuru darbs balstās labuma sniegšanu sabiedrībai.

Notika viedokļu apmaiņa starp romu jauniešiem par vairākiem jautājumiem, t.sk. par drosmi rīkoties un riska faktoriem, kas ietekmē šo rīcību. Jaunieši tika motivēti, piedāvājot reālus stāstus par brīvprātīgā darba labo praksi. Lai saudzētu vidi, jaunieši tika mudināti neekonomēt naudu ekoloģiskajiem tīrīšanas līdzekļiem. Jaunieši tika mudināti uz aktīvu viedokļu un domu apmaiņu. Piedaloties darbnīcā, jauniešiem bija iespēja tikties arī radošās apvienības jauniešiem “Trepes” pārstāvjiem, kuri vadīja aktivitāti izmantojot spēli par brīvprātīgo darbu. Jaunatnes starptautisko programmu aģentūras (JSPA) speciālisti darbnīcas laikā apmācīja romu jauniešus kā ģenerēt *solidaritātes* idejas, lai nākotnē ar savu projektu piedalītos programmā “Eiropas Solidaritātes korpusa Solidaritātes projekti.” Lai izstrādātu savas projekta idejas, jaunieši strādāja komandās. Rezultātā jaunieši, izmantojot esošos resursus, izstrādāja četras projektu idejas, kas atrisinātu kādu identificētu problēmu. Katras grupas dalībnieki prezentēja savu ideju, un pārējās grupas to vērtēja. Darbnīcas jauniešiem interesanta likās ideja organizēt kustību teātri, kurā

varētu piedalīties jaunieši ar kustību traucējumiem, lai veicinātu šo cilvēku labāku iekļaušanu sabiedrībā un viedokļu apmaiņu.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 4) Ir romu politiku, žurnālistu un aktīvistu trūkums.
- 5) Romu jauniešiem ir zema izpratne par pilsoniskās sabiedrības attīstību un brīvprātīgā darba priekšrocībām.
- 6) Trūkst projektu vai pasākumu, kas ir vērsti uz romu jauniešu līdzdalības veicināšanu un pilsoniskās sabiedrības attīstību. Zema darbības kapacitāte un ierobežoti pieejamie resursi.

Ieguvumi:

- 1) Novērojama aktīvā romu jauniešu līdzdalība darbnīcas norisē.
- 2) Romu jaunieši iemācījās strādāt komandā un sadarboties kopīgo mērķu sasniegšanā;
- 3) Darbnīcas dalībniekiem uzzināja vairāk par dažādām brīvprātīgā darba praksēm un priekšrocībām, iegūstos pieredzi un uzlabojot savas prasmes, lai vēlāk sasniegtu lielākus panākumus.
- 4) Solidaritātes korpusa projekti varētu uzlabot situāciju romu kopienās. To pamatprincipi-atbalsta sniegšana jauniešiem, kuriem ir iespējas ir ierobežotas, piemēram, tie ir bezdarbnieki vai jaunieši ar kustību traucējumiem vai ar kredītsaistībām. Solidaritātes projektos var piedalīties jaunieši no 18 līdz 30 gadiem.
- 5) Facebook tīmeklī ir izveidots "Sāre Khetene" romu jauniešu interešu grupa, kurā romu jaunieši var apmainīties ar informāciju, aktualitātēm un projektu idejām, uzdot jautājumus jauniešu organizācijām, kā arī vienkārši tīkloties. Svarīgi pastāstīt citiem par romu jauniešu darbnīcu un projekta aktivitātēm, piemēram, izmantojot izveidotu romu jauniešu interešu grupu interneta vietnē *facebook*.
- 6) Apkopotas romu jauniešu projektu idejas par aktivitātēm veselības jomā, piemēram, organizēt sporta aktivitātes, novērst interneta atkarību un izveidot romu ansambli.
- 7) Jauniešiem tika piedāvāta plaša sporta aktivitāšu programma, ko vadīja romu jauniešu speciālists Tahīrs Putraševičs.
- 8) JSPA pārstāvji informē un iedrošina jauniešus sadarboties uz aģentūru.
- 9) Sniegta informācija par brīvprātīgā darba priekšrocībām jauniešiem.

Izaicinājumi tālākajai darbības attīstībai un pilnveidei:

- 1) Jāapspriež iecere par romu jaunieša iesaistīšanos Latvijas jaunatnes padomē, lai izvirzītu jauniešu balsošanai savas idejas;
- 2) Romu jauniešu iesaiste projektu rakstīšanā, attīstot savstarpēju sadarbību ar tiem romu jauniešiem, kuri paši ir ieinteresēti līdzdarboties pilsoniskā sabiedrībā. Romu jauniešiem pieteikties dalībai pasākumā "Projektu Nakts" (notiks Ikšķilē), lai attīstu savas projektu idejas un paplašina sadarbības loku.
- 3) Nākošajā gadā jauniešu darbnīcā aicināt jauniešus no Lietuvas un Igaunijas, kas paver iespēju rakstīt kopīgus projektus.
- 4) Romu jauniešiem pieteikties Solidaritātes projektiem, organizējot pārgājienus un lekcijas par veselīgu dzīves veidu.
- 5) Jāveido pasākumi, lai attīstītu Latvijas romu jauniešu talantus.

8. Secinājumi par Latvijas romu platformas ikgadējo sanākumi 03.07.2019.

Sanāksmē piedalījās vairāk kā 30 dalībnieki, no kuriem trešdaļa bija romu tautības pārstāvji – romu mediatori, eksperti, jaunieši un aktīvisti. Pozitīvs faktors, ka romu aktīvisti no Jelgavas un Krāslavas, saņēma atbalstu no pašvaldības un viņiem tika nodrošināts transports nokļūšanai uz sanākumi.

Sanāksmes dalībniekiem tika prezentēts kopsavilkums par projekta „Latvijas romu platforma III : sadarbības un līdzdalības veicināšana” īstenotajām aktivitātēm, t.sk. par reģionālo ekspertu vizīti Viļakas novadā un Rēzeknes novadā, par romu sieviešu kapacitātes stiprināšanas semināru, par mediatoru darba rezultātiem, par praktisko darbnīcu romu jauniešiem, par tematisko diskusiju „Romu integrācijas politikas īstenošanas koordinācijas prakses valstīs ar nelielu romu iedzīvotāju skaitu”, par romu kultūras semināru, kā arī par apmācībām romu NVO.

Dalībnieki aktīvi piedalījās diskusijā par romu mediatoru darbības uzlabošanu, sadarbības attīstību ar pašvaldības iestāžu darbiniekiem; tika ierosināti vairāki pasākumi par romu kultūru un vēsturi, lai mazinātu sabiedrības stereotipus un aizspriedumus par romiem.

Secinājumi.

Izaicinājumi:

- 1) Trūkst vairāku valsts un pašvaldību iestāžu pārstāvju iesaiste Latvijas romu platformas pasākumos, piemēram, IZM un VARAM, kā arī Valmieras, Rīgas, Tukuma un Viļakas pašvaldības pārstāvju.

Ieguvumi:

- 1) Romu platformas sanāksmē piedalījās arī romu jaunieši, kuri ieinteresējās latviešu un angļu valodas apguvē, piesakoties no romu platformas projekta apmaksātajosursos, lai varētu piedalīties arī pilsoniskās sabiedrības attīstībā un projektu rakstīšanā.
- 2) Sanāksmes laikā tika popularizēts informatīvais buklets “Ieskats Latvijas romu kultūrā.”
- 3) Romu un vietējās sabiedrības pārstāvju dialogs notika vieglā romu dalībniekiem saprotamajā valodā.
- 4) Mērķtiecīgi un veiksmīgi īstenots Latvijas romu platformas projekts.
- 5) Vairākas pašvaldības līdzfinansē nevalstisko romu biedrību darbību, kā arī atbalsta romu mediatoru un skolotāju palīgu darbību (Jelgavā, Ventspilī, Daugavpilī, Limbažu novadā).
- 6) Romu mediatoru labā darbības prakse radījusi pozitīvās izmaiņas, kas uzlabojušas romu ģimeņu dzīves kvalitāti – risināti mājokļu jautājumi un nodrošinātas telpas vietējo romu tikšanās (Jelgavā, Ventspilī).

Ieteikumi:

- 1) Plānojot nākošā gada ikgadējo romu platformas sanākumi, iespēju robežās saīsināt to norisei laiku, lai dalībnieki no dažādiem novadiem piedalīties visas sanāksmes garumā.
- 2) Iespēju robežās nodrošināt sanāksmes un citu pasākumu translāciju sociālajos tīklos, lai aptvertu lielāku sabiedrības daļu un nodrošinātu atgriezenisko saiti.
- 3) Jāizveido romu sieviešu atbalsta grupu, kurai jāattīsta sadarbību ar dažādu Latvijas pašvaldību pārstāvjiem un Latvijas Sieviešu nevalstisko organizāciju sadarbības tīklu.
- 4) Saskaņojot darba un mājas dzīvi, plānot semināru norisi skolnieku brīvlaikā, lai varētu piedalīties sanāksmēs kopā ar bērniem un rast iespēju nodrošināt mazo bērnu pieskatīšanu, nodrošinot iekļaujošās aktivitātes.
- 5) Jānodrošina aktīvo romu sieviešu iesaistīšana Platformas projekta aktivitāšu vadīšanā.
- 6) Jāveicina, lai profesionālajos izglītības iestādēs būtu programmas, kas ir pievilcīgas romu jauniešiem.

- 7) Krāslavas Izglītības pārvaldes sociālā pedagoģe Žanna Drozdovska apkopojā Latgales romu leģendas, lai izformētu sabiedrību par romu kultūru; varētu attīstīt sadarbību ar pētnieci Māru Vīksnu arhīva materiālu papildināšanai un romu kultūras reprezentēšanai.

Projekta „Latvijas romu platforma III:
līdzdalības un sadarbības veicināšana”
ārējā eksperte –

Dana Didžus

Šis projekts ir līdzfinansēts Eiropas Savienības
programmas „Tiesības, vienlīdzība un pilsonība” ietvaros

Šis materiāls ir izveidots projekta „Latvijas romu platforma III: sadarbības un līdzdalības veicināšana” ietvaros” Nr. JUST/2015/RDIS/AG/NRP2/8793 ar Eiropas Savienības programmas „Tiesības, vienlīdzība un pilsonība 2014 – 2020” finansiālo atbalstu. Par materiāla saturu atbild Kultūras ministrija un tajā nav atspoguļots Eiropas Komisijas viedoklis.”